

สื่อมวลชนประเทศเมียนมาร์ Journalists in Myanmar

สิงห์ สิงห์ขจร¹
Singh Singkhajorn¹

บทคัดย่อ

สถานการณ์ของสื่อมวลชนของประเทศเมียนมาร์หลังจากการยกเลิกมาตรการตรวจต้นฉบับของรัฐบาล ทำให้มีการออกใบอนุญาตประกอบกิจการใหม่ให้แก่หนังสือพิมพ์เอกชน ทำให้หนังสือพิมพ์เอกชนของเมียนมาร์กลับมาตีพิมพ์วางแผงอีกครั้ง และยังเป็นครั้งแรกในรอบหลายสิบปี ทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างกว้างขวางในหน้าหนังสือพิมพ์ ทั้งในเรื่องนโยบาย และการทุจริตคอร์รัปชัน และการก่อตั้ง สภาการสื่อมวลชนเมียนมาร์ (Myanmar Press Council : MPC) ในปี 2012 ทำหน้าที่กำกับดูแลสื่อมวลชน ซึ่งในสภานั้น 1 ใน 3 ของสมาชิกมาจากการแต่งตั้งโดยรัฐบาล และ 2 ใน 3 มาจากนักข่าวที่เป็นตัวแทนของสมาคมต่าง ๆ และการไต่ถามประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นปัญหาการร้องเรียนสื่อมวลชนจำนวน 70 เรื่อง 2) ความคาดหวังของสื่อมวลชนของประเทศเมียนมาร์ในการจัดทำร่างกฎหมายใหม่ของสื่อมวลชนอยู่ในระหว่างการร่างกฎหมายสื่อมวลชน (Media Law) ตั้งแต่ปี 2013 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้มีการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน 6 ฉบับนำมารวมกฎหมายสื่อมวลชนใหม่ มีการประชุมร่วมกับทั้งตัวแทนของสื่อมวลชน ตัวแทนของรัฐบาล และตัวแทนของสมาชิกสภาแห่งชาติเมียนมาร์ (Union Parliament Myanmar) ประเด็นที่สำคัญคือเสรีภาพของสื่อมวลชน และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ

คำสำคัญ : สถานการณ์ สื่อมวลชน ประเทศเมียนมาร์

¹ สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารองค์กร คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (Email : singhbsru@gmail.com)

ABSTRACT

The current situation of mass media in Myanmar after proving manuscripts of the government, which affects issuing a license of new journalists, mainly caused the private newspaper in Myanmar being published again on newspaper stand. Consequently, the policy and corruption of the government of Myanmar has been more criticized openly. Myanmar Press Council: MPC, established in 2012, takes mainly responsibility for controlling the journalists, which one of three Myanmar Press Council members was appointed by the government, and two of three MPC members were selected from the journalists of associations. Additionally, the MPC has been responsible for negotiating about seventy issues of journalists. The expectation of the journalists in Myanmar is to have enacted new media law since 2013, which six former media laws have been implemented with new media laws. The meeting of delegates of the journalists, the government and Union Parliament Myanmar discussed about freedom of the journalists and accessibility for government information.

Keyword : Situation, Journalist, Myanmar

บทนำ

การปฏิรูปสื่อของประเทศเมียนมาร์ มีการยกเลิกข้อบังคับที่สื่อมวลชนต้องนำเสนอต้นฉบับสิ่งพิมพ์ ตนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตรวจสอบ ก่อนนำออกเผยแพร่สู่สาธารณะ การออกไปอนุญาตประกอบกิจการใหม่ให้แก่ หนังสือพิมพ์เอกชน ทำให้หนังสือพิมพ์เอกชนของเมียนมาร์ได้กลับมาตีพิมพ์วางแผงอีกครั้ง และยังเป็นครั้งแรกในรอบหลายสิบปี ทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างกว้างขวางในหน้าหนังสือพิมพ์ทั้งในเรื่องนโยบาย และการทุจริตคอร์รัปชัน อย่างเช่นหนังสือพิมพ์ The Sun Rays ที่มีการนำเสนอข่าวสารในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล และนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการชุมนุมประท้วงในต่างแดนตรงกันข้ามกับหนังสือพิมพ์ของทางรัฐบาลทำให้การจัดอันดับเสรีภาพสื่อมวลชนปี 2014 (World Press Freedom Index 2014) ที่จัดขึ้นโดย Reporters Without Border องค์การพัฒนาเอกชนเพื่อส่งเสริมและปกป้องเสรีภาพสื่อมวลชนซึ่งประเทศเมียนมาร์ อยู่ที่อันดับ 145 ซึ่งขยับขึ้น 6 อันดับจากปี 2013 ที่อันดับ 151

ตั้งแต่การรัฐประหารยึดอำนาจโดยรัฐบาลทหารในปี ค.ศ. 1962 เป็นต้นมา ไม่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงรัฐ เศรษฐกิจและการบริหาร รวมไปถึงสื่อมวลชน สถานะเสรีภาพของสื่อมวลชนในเมียนมาร์ ถูกควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ มีการจัดตั้งหน่วยเฝ้าดูและควบคุมสื่อมวลชนเรียกชื่อว่า กองตรวจสอบและการจดทะเบียนสื่อสิ่งพิมพ์ (Press Scrutiny and Registration Division - PSRD) เพื่อการเซ็นเซอร์ที่เข้มงวด กฎหมายของการลงทะเบียน เครื่องพิมพ์สำนักพิมพ์ปี ค.ศ. 1962 ระบุว่าทุกคำที่เขียนออกมา อาทิ เนื้อเพลง บทภาพยนตร์หรือวิดีโอ ปฏิทิน โปสเตอร์ โปสการ์ด จะต้องได้รับการตรวจสอบควบคุมจากรัฐหรือทางทหารถือว่าเป็นกฎหมายการเซ็นเซอร์ การจะได้รับใบอนุญาตยังเป็นเรื่องที่ยากลำบาก กฎหมายว่าการจดทะเบียนหนังสือพิมพ์และการประกอบกิจการ สำนักพิมพ์ (The Registration of Printers and Publishers Law) แก้ไขเพิ่มเติมในปี 1967 และ ปี1989 ยังมี ผลบังคับใช้จนกว่ากฎหมายฉบับใหม่จะออกมา ซึ่งกฎหมายฉบับเดิมหากสำนักพิมพ์ใดลอบจำหน่ายผลงานโดยที่

ยังไม่ได้รับใบอนุญาตฉบับใหม่ถือว่ามีความผิด สามารถถูกสั่งปิดได้ทันที และเจ้าของสำนักพิมพ์ รวมถึงบรรณาธิการ อาจจะต้องรับโทษจำคุกสูงสุด 7 ปี นอกจากนี้ การนำเสนอเนื้อหาของสื่อมวลชนนั้นจะต้องไม่เป็นการทำลาย ความมั่นคงของประเทศ และรัฐบาลยังคงมีอำนาจในการยกเลิกใบอนุญาตได้ทุกเมื่อ กฎหมายฉบับดังกล่าว เป็นกลไกตรวจสอบหรือเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ของรัฐบาล ซึ่งมีการผ่อนคลายการตรวจสอบสื่อมวลชนในปี 2004 มีการยกเลิกหน่วยข่าวกรองทหารที่มีอำนาจในการควบคุมสื่อมวลชน และในปี 2005 ย้ายการควบคุมสื่อจาก กระทรวงกิจการบ้านเมือง (Ministry of Home Affairs) ไปขึ้นกับกระทรวงการข่าวสาร (Ministry of Information) โดยการตรวจสอบจากกองตรวจสอบและการจดทะเบียนสื่อสิ่งพิมพ์ โดยปกติแล้วอย่างน้อย ร้อยละ 20 - 80 ของบทความจะถูกตัดออกโดยการเซ็นเซอร์ นอกจากนี้ ยังไม่สามารถเปิดเผยแหล่งข่าวได้ และก็ไม่ได้รับอนุญาต ที่จะอ้างถึงสื่อมวลชนต่างประเทศ ทำให้ นักข่าวและนักหนังสือพิมพ์จำนวนมากถูกจับเข้าคุก เมื่อแสดงความเห็น ในทางตรงกันข้ามหรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทหารในขณะนั้น แต่ก็มีนักข่าวและนักหนังสือพิมพ์จำนวนหนึ่งต้องหนี ออกนอกประเทศ เพื่อร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารเมียนมาร์ในขณะนั้น ในฐานะ สื่อมวลชน ผลัดถิ่น ที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายอย่าง อิรวดี ดีวีบี และมิซซิม่า ซึ่งสำนักงานใหญ่ของสื่อมวลชนผลัดถิ่นจะอยู่ นอกประเทศเมียนมาร์

รัฐบาลเมียนมาร์ ถูกแรงกดดันทั้งจากประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนและประเทศมหาอำนาจตะวันตก มากขึ้น ๆ กลุ่มผู้ปกครองในเมียนมาร์จึงจำยอมต้องผ่อนปรนด้วยการสัญญาที่จะนำประเทศไปสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยการร่างรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2553 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยอง ซาน ซูจีได้ปล่อยตัวจาก บ้านหลังจากการกักบริเวณอยู่แต่ในบ้าน และรัฐบาลเมียนมาร์สั่งระงับใบอนุญาตหนังสือพิมพ์ 10 ฉบับเพราะมี การนำเสนอข่าวขององ ซาน ซูจี มากไปแต่หลังจากนั้นก็คืนสิทธิ์ให้ในช่วงที่มาตรการปฏิรูปประเทศเริ่มใช้ การยกเลิกมาตรการตรวจต้นฉบับที่ต้องส่งให้กระทรวงข่าวสารก่อนตีพิมพ์มีขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม 2012ตามแผน ยุทธศาสตร์ปฏิรูปประเทศ ถือเป็นความสำเร็จสูงสุดกฎหมายเซ็นเซอร์สื่อที่ใช้มานานถึง 48 ปี ด้านการผ่อนปรนให้เสรีภาพ แก่สื่อมวลชน อู จ่อ ซาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงข่าวสารและวัฒนธรรมของเมียนมาร์กล่าวยืนยันในการเปิดการ สัมมนาว่าด้วยการพัฒนาสื่อมวลชนในเมียนมาร์เมื่อต้นสัปดาห์ที่ผ่านมาในนครย่างกุ้งว่า รัฐบาลเมียนมาร์ได้ดำเนินการ มาตั้งแต่ปี 2551 โดยการออกใบอนุญาตการพิมพ์แก่หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์และนิตยสารแก่ภาคเอกชนของเมียน มาร์เป็นจำนวนมาก และขณะนี้ แม้จะยังไม่มียกกฎหมายสื่อมวลชนฉบับใหม่มารับรองเสรีภาพของสื่อมวลชน แต่รัฐบาลเมียนมาร์ก็ได้ยกเลิกการเซ็นเซอร์ข่าวของหนังสือพิมพ์ รัฐบาลเมียนมาร์ยืนยันว่า ยกเลิกการควบคุมสื่อ สิ่งพิมพ์อย่างเด็ดขาดแล้ว แต่ในความเป็นจริงกองตรวจสอบและการจดทะเบียนสื่อสิ่งพิมพ์ ในสังกัดกระทรวง ข่าวสาร ยังคงสอดส่องสื่อต่าง ๆ อยู่อย่างใกล้ชิด

สภาการสื่อมวลชนเมียนมาร์ (Myanmar Press Council : MPC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนกันยายน 2012 โดยมีสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งจำนวน 29 คน ในปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 60 คน มีหนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษ 3 ฉบับ หนังสือพิมพ์รายวันภาษาเมียนมาร์ 12 ฉบับ หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ภาษาเมียนมาร์ 55 ฉบับ ซึ่งสภาการ สื่อมวลชน ทำหน้าที่กำกับดูแลสื่อมวลชน ซึ่งในสภานี้ 1 ใน 3 ของสมาชิกมาจากการแต่งตั้งโดยรัฐบาล และ 2 ใน 3 มาจากนักข่าวที่เป็นตัวแทนของสมาคมต่างๆ เช่นเมียนมาร์เจอร์นลิสต์ แอสโซซิเอชัน (Myanmar Journalist Association : MJA) เมียนมาร์ เจอร์นลิสต์ เน็ตเวิร์ก (Myanmar Journalist Network : MJN) เมียนมาร์เจอร์นลิสต์ ยูเนียน (Myanmar Journalist Union : MJU) เดอะฟอร์เรน คอร์เรสพอนเด็น คลับ (The Foreign Correspondent's Club : FCCM) ประธานาธิบดีเต็งเส่ง ได้มีการพบปะกับกรรมการสภาการหนังสือพิมพ์ของเมียนมาร์ โดยให้ ความสำคัญกับบทบาทสื่อในการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย และสภาการหนังสือพิมพ์ควรมีบทบาทในการจัดการ

ปัญหาจรรยาบรรณ และสนับสนุนวิธีแก้ปัญหัจรรยาบรรณของนักข่าวผ่านสภาการหนังสือพิมพ์ แทนที่จะใช้กฎหมายจัดการ ปัจจุบันสภาการหนังสือพิมพ์ของเมียนมาร์ มีประมวลจรรยาบรรณสื่อ (code of conduct) ซึ่งได้รับการรับรองจากสื่อมวลชน และมีการประกาศใช้เมื่อเดือน พฤษภาคม 2014 ประมวลจรรยาบรรณฉบับนี้ใช้กับสื่อทุกประเภท ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ และสื่อออนไลน์ โดยปรับเนื้อหาจากประมวลจรรยาบรรณสื่อนานาชาติเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้จริงในการรายงานข่าวในประเทศเมียนมาร์ แม้ว่าจะมีเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นกับสื่อมวลชนในเมียนมาร์อยู่เสมอจากการปฏิบัติหน้าที่ที่อาจมีการขัดแย้งกับอำนาจรัฐ หรือมีกรณีสื่อมวลชนถูกลงโทษทางกฎหมายในชั้นรุนแรงโดยไม่เป็นธรรม แต่เป็นที่หวังว่าการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมสื่อฉบับใหม่ของเมียนมาร์ จะสามารถเป็นเกราะป้องกันสื่อมวลชนจากการถูกดำเนินคดีทางกฎหมายโดยรัฐบาลได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งในระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา นั้นได้มีประเด็นที่ทางสภาการหนังสือพิมพ์ของเมียนมาร์ได้มีการใกล้เคียงประเด็นต่างๆที่เป็นประเด็นปัญหาการร้องเรียนสื่อมวลชนจำนวน 70 เรื่อง ปัญหาของหนังสือพิมพ์เอกชนของเมียนมาร์คือกระบวนการจัดจำหน่าย ซึ่งไม่สามารถครอบคลุมพื้นที่ได้เหมือนกับหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลที่มีกระบวนการจัดจำหน่ายที่ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ ทำให้มีการปิดตัวลงของหนังสือพิมพ์เอกชน

กฎหมายใหม่จะมุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชน อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานตามมาตรา 19 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ซึ่งหมายรวมถึงการให้เสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนด้วย กระบวนร่าง “กฎหมายสื่อ” หรือ “Media Law” ก็จะเริ่มขึ้นโดยกระทรวงจะทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำร่างกฎหมายที่เห็นสมควร กฎหมายสื่อมวลชนของเมียนมาร์มีสามฉบับหลักที่ใช้มายาวนานเกินร้อยปีแล้วและยังใช้เรื่อยมาโดยผ่านการปรับปรุงแก้ไขบ้างตามกาลเวลา คือ 1. The Press Act 1867 (กฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์) 2. The Press Emergency Powers Act 1931 (กฎหมายว่าด้วยการใช้อำนาจฉุกเฉินต่อสื่อสิ่งพิมพ์) 3. The Copyright Act 1914 (กฎหมายลิขสิทธิ์) กฎหมายทั้งสามฉบับใช้มาตั้งแต่สมัยเมียนมาร์เป็นอาณานิคมของอังกฤษ ใช้มาจนถึงปี 1962 อันเป็นปีที่คณะทหารเมียนมาร์ยึดอำนาจแล้วสถาปนารัฐสังคมนิยมขึ้น แล้วรัฐบาลทหารจึงได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายทั้งสามให้ทันสมัยมากขึ้น และออกกฎหมาย (ควบคุม) สื่อสารมวลชนใหม่หนึ่งฉบับ คือ “กฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนหนังสือพิมพ์และการประกอบกิจการสำนักพิมพ์ 1962” (The Registration of Printers and Publishers Law 1962) ทำให้รัฐบาลมีกลไกตรวจสอบหรือเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ได้อย่างใกล้ชิด นับจากปี 1964 เป็นต้นมารัฐบาลเมียนมาร์ใช้องค์กรตรวจสอบสื่ออย่างเข้มข้นโดยอาศัยกฎหมายใหม่นี้เอง กฎหมายสื่อปี 1962 ถูกแก้ไขเพิ่มเติมอีกสองครั้งในปี 1962 และ 1967 และในที่สุดก็ยกเลิกกฎหมายสื่อสิ่งพิมพ์ปี 1867 แล้วใช้ฉบับปี 1962 (แก้ไขเพิ่มเติม 1989) แทนอย่างถาวร ต่อมารัฐบาลเมียนมาร์มีความพยายามอย่างซ้ำๆ ในการผ่อนคลายนโยบายการตรวจสอบสื่อมวลชน เช่นในปี 2004 มีการยกเลิกหน่วยข่าวกรองทหารที่มีอำนาจมหาศาลในการควบคุมสื่อมวลชน, ปี 2005 ย้ายงานควบคุมสื่อจากกระทรวงกิจการบ้านเมือง (Ministry of Home Affairs) ไปขึ้นกับกระทรวงการข่าวสาร (Ministry of Information) ปี 2005 ถือเป็นจุดเริ่มของนโยบายผ่อนคลายนโยบายการควบคุมสื่อสารมวลชนเมียนมาร์อย่างเป็นทางการ แต่เป็นการผ่อนคลายน้อยๆ ค่อยเป็นค่อยไป เสรีภาพสื่อมวลชนในประเทศเมียนมาร์ยังมีอุปสรรค 2 ประการ คือ ตัวระเบียบกฎหมาย เช่น กฎหมายการทารุณกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ที่กำหนดให้การใช้อีเมลล์ส่งข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลที่ทำลายภาพลักษณ์ของรัฐบาล ผู้ส่งก็อาจถูกจำคุก 3 - 7 ปี โดยในอดีตมีผู้สื่อข่าวที่ถูกจับจากกฎหมายนี้มาแล้ว และกฎหมาย พ.ร.บ. นำเข้าส่งออก ที่กำหนดโทษให้จำคุกได้ 3 ปี ในกรณีที่นำเข้าสิ่งของโดยไม่มีการจดทะเบียน ซึ่งเป็นกฎหมายที่ไม่เคยมีการบังคับใช้มาก่อน กฎหมายเหล่านี้ต้องได้รับการแก้ไขให้มีความเป็นธรรม ซึ่งรวมไปถึงการทำงานที่เป็นอิสระของฝ่ายตุลาการอีกด้วย

บทสรุป

ในปัจจุบัน สภาการหนังสือพิมพ์ของเมียนมาร์ มีประมวลจรรยาบรรณสื่อ (code of conduct) ซึ่งได้รับการรับรองจากสื่อมวลชน และมีการประกาศใช้เมื่อเดือน พฤษภาคม 2014 ประมวลจรรยาบรรณฉบับนี้ใช้กับสื่อทุกประเภท ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียงและแพร่ภาพ และสื่อออนไลน์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำลังอยู่ในระหว่างการร่างกฎหมายสื่อมวลชน (Media Law) ซึ่งได้มีการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน 6 ฉบับนำมารวมกฎหมายสื่อมวลชนใหม่ มีการประชุมร่วมกับทั้งตัวแทนของรัฐบาลและสมาชิกสภาแห่งชาติเมียนมาร์ (Union Parliament Myanmar) กระทรวงการข่าวสาร (Ministry of Information) ในประเด็นต่าง ๆ แต่ก็ยังมีบางประเด็นที่ยังถูกปิดกั้นไปเช่นการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ ซึ่งความคาดหวังต่อสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนในประเทศเมียนมาร์อยู่ที่กฎหมายสื่อมวลชนใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2551) **เศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมประชาสัมพันธ์. (2554) **ประเทศไทยกับประชาคมอาเซียน**. กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ประเทศเมียนมาร์. (2558). **เสรีภาพสื่อในภูมิภาคอาเซียน**, [ระบบออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/asean/th/news/2369/34439> เข้าดูเมื่อวันที่ 15/12/2558.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2548) **ประมวลสารระชุดวิชา : ปรัชญา นิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 6**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2548) **ประมวลสารระชุดวิชา : ปรัชญา นิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 13**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สื่อมวลชนพม่า. (2558). **จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน**, [ระบบออนไลน์], แหล่งที่มา <https://compolicy.wordpress.com/2014/11/23/> เข้าดูเมื่อวันที่ 15/12/2558.
- Stanley J Baran, and Dennis K Davis (2012) **Mass Communication Theory**. (6th edition) Canada : Wadsworth Cengage Learning.
- Stephen W Littlejohn, and Karen A. Foss. (2012) **Theory of Human Communication**. (9th edition) Boston,MA: Wadsworth Cengage Learning.